

УДК 347.771

Євген Гащин, к.е.н., доцент, Ірина Боцюк, ст. гр. БМз-41

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Yevhen Haschyn, Iryna Botsyuk

RATIONALIZATION ACTIVITY AS A COMPONENT OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL CREATIVITY: CHARACTERISTICS AND EFFICIENCY

Наймасовішим видом науково-технічної творчості трудового колективу вважається раціоналізаторська діяльність, що виражається у створенні та впровадженні у господарську діяльність раціоналізаторських пропозицій.

Раціоналізаторською є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технічне або організаційне рішення у будь-якій сфері трудової діяльності. Іншими словами, раціоналізаторською признається пропозиція, що є новою і корисною для підприємства, якому її подано та передбачає створення, або заміну конструкції виробів, технології і організації виробництва, і наявної техніки та складу матеріалу.

Для визнання пропозиції раціоналізаторською встановлені три основні ознаки, яким вона повинна відповідати: технічне або організаційне рішення, місцева новизна та корисність.

Якщо зміст пропозиції не відповідає хоча б одній з перерахованих ознак, кваліфікація такої пропозиції як раціоналізаторської виключається. Відповідно пропозиція може бути класифікована раціоналізаторською тільки при умові, якщо вона:

- містить технічне або організаційне рішення, об'єктом якого є конструкція, пристрій, технологія виробництва, речовина чи організація виробництва;
- володіє новизною як мінімум в межах підприємства (організації);
- є корисною, тобто дозволяє отримати економічний або соціальний ефект.

За своєю суттю більшість раціоналізаторських пропозицій, як і винаходів, є технічними рішеннями, але відрізняються від них ступенем новизни.

Раціоналізаторська пропозиція володіє "місцевою" новизною, тобто вона повинна бути новою відносно наявної на підприємстві техніки, технології і організації виробництва. Пропозиція визнається новою для підприємства, якщо до подачі заяви за встановленою формою вона відповідала таким умовам:

- не використовувалась на підприємстві (за винятком випадку, коли з ініціативи автора використовувалась не більше 3-ох місяців);
- не була передбачена наказами або розпорядженням адміністрації підприємства;
- не була розроблена відповідними службами підприємства;
- не була передбачена обов'язковими для підприємства нормативами (стандартами, технічними умовами тощо);
- не була заявлена іншою особою, якій належить першість;
- не була рекомендована вищою організацією;
- не була опублікована в інформаційних виданнях з поширення передового досвіду.

Якщо пропозиція, хоча і запозичена з інформаційних або інших джерел, але конструктивно, технологічно або організаційно розроблена відповідно до конкретних умов підприємства, то вона має творчий характер і може бути раціоналізаторською.

Умови за яких пропозиція не визначається раціоналізаторською:

- якщо відноситься до умовних позначень, розкладів, правил гри, дорожнього руху тощо;

- використання пропозиції може понизити рівень якості продукції, робіт чи послуг;
- якщо містить математичні рішення задачі, алгоритми, програму для ЕОМ тощо;
- пропозиція лише ставить задачу, або тільки визначає ефект, що досягається її використанням, без вказівки конкретного технічного, технологічного чи організаційного рішення;
- пропозиція передбачає заміну одних відомих конструкцій виробів, технологій і організації виробництва, техніки або матеріалів іншими рівноцінними і відомими у цій сфері діяльності.

Заява встановленого зразка та інші матеріали на рацпропозицію, подається відповідній службі підприємства, до якого вона відноситься.

Підставами для відмови в реєстрації заяви на рацпропозицію можуть бути:

- пропозиція не стосується профілю діяльності;
- подані автором(співавтором)матеріали не містять даних, достатніх для практичного здійснення пропозиції;
- у матеріалах заяви не передбачено конкретного рішення;
- заява не відповідає встановленим вимогам до її форми та змісту;
- потребує значних затрат чи дорогого спеціального устаткування, а також великої освіченості і професіоналізму.

В Україні на сьогодні немає відповідного нормативного акту про інженерні рішення, які

визнаються раціоналізаторськими пропозиціями, а ті, що є – не відповідають вимогам ринкової економіки. Тому постає питання про необхідність правового захисту раціоналізаторських пропозицій в умовах ринкової економіки.

Практика виробничих підприємств засвідчує, що такий захист раціоналізаторських пропозицій в сучасних умовах просто необхідний. На користь цього можна навести ряд міркувань і аргументів:

По-перше, рацпропозиції які є результатами технічної творчості мають ряд переваг навіть перед винаходами. Раціоналізація вигідна хоча б уже тим, що вона залучає до цієї творчості велике число трудівників.

По-друге, раціоналізація набуває масовості саме в силу своєї простоти, доступності широкому колу працівників. Вона не потребує значних матеріальних затрат чи дорогого спеціального устаткування, а також великої освіченості і професіоналізму. Можна стверджувати, що раціоналізація є найбільш дешевий вид технічної творчості і тому вигідніший.

По-третє, процедура визнання технічної пропозиції в якості раціоналізаторської набагато простіша від процедури визнання пропозиції винаходом. Вона також не потребує ні великих матеріальних затрат, ні високого професіоналізму експертів тощо. Неабияке значення має також оперативність визначення пропозиції раціоналізаторського. Це велика економія часу, що в наших умовах далеко немаловажне. Автор раціоналізаторської пропозиції, сам може пояснити її сутність в умовах виробництва.

По-четверте, оскільки інженерні рішення за своїм змістом найчастіше є пропозиціями, спрямованими на вдосконалення наявної техніки, технології, матеріалів тощо, то вони в силу своєї природи не потребують великих затрат, зусиль, напруження, перерви у технологічному процесі і яких-небудь інших спеціальних заходів до використання. Це набагато спрощує і здешевлює процес впровадження раціоналізаторських пропозицій, що робить їх набагато привабливішими для виробничників.

По-п'яте, дешевизна підготовка до використання, простота оформлення раціоналізаторських пропозицій та інші наведені вище фактори зумовлюють широкий масштаб їх використання у виробництві.

Це, в свою чергу, забезпечує значний економічний ефект, який інколи буває вищим ефекту від використання нової техніки. Статистичні дані про діяльність промислових підприємств Тернопільщини за останні 5 років засвідчують, що вкладена в розвиток раціоналізації одна гривня затрат приносить 15-17-ти кратну вигоду. Такої ефективності не досягають всі інші організаційно-технічні заходи.

Крім цього впровадження рацпропозицій забезпечує наявність соціального ефекту, що виникає у наступному:

- підвищується рівень мотивації трудової діяльності;
- покращуються умови праці при виготовленні та експлуатації продукції виробництва.

УДК 658: 330.131

Світлана Гринчуцька, старший викладач

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНИХ ТА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Svitlana Hrynychutska

DIAGNOSIS OF ECONOMIC AND FINANCIAL RISKS IN THE ENTERPRISES ACTIVITY

Ефективність функціонування підприємства та стабільність його фінансово-економічного стану залежить від того, наскільки прийняті управлінські рішення відповідають стану ринкового середовища, власного потенціалу і успішності його використання.

Сучасні умови господарювання характеризуються значним рівнем ризику і потребують створення комплексної системи діагностики діяльності підприємств.

Залежно від масштабів, цілей і напрямків створюваної системи діагностики, доступної інформації та ресурсів на підприємстві можливе проведення наступних видів аналізу ризиків: діагностичний експрес-аналіз, комплексний діагностичний аналіз, діагностичний аналіз функціональних напрямків, діагностичний аналіз прикладних питань, діагностика проблемних зон та діагностика в проекті організаційного розвитку.

Застосування експрес-діагностики допомагає швидко оцінити поточний стан та проблеми підприємства. Детальна комплексна діагностика дозволяє провести докладне аналітичне дослідження, що дає розуміння поточної ситуації та є основою для розробки стратегії перетворень і переліку конкретних заходів для досягнення запланованих результатів. Результати експрес-діагностики базуються на неповних даних, а тому досить висока ймовірність помилкових рішень. В оцінюванні економічних ризиків, особливо фінансових, швидкість прийняття рішень є визначальною для відвернення негативних наслідків і швидка, хоча і невірна реакція дозволяє уникнути значних втрат. Проведення комплексної діагностики дозволяє виводити нормативні значення показників для підприємства.

Діагностичне дослідження на рівні підприємства необхідно проводити відповідно до чітко визначених правил. [1]

На підготовчому етапі формулюється мета проведення діагностики, визначається об'єкт діагностики: підприємство в цілому, функціонування окремих підрозділів,